

ליום השנה הראשון לפטירתו של יצחק עדר ז"ל, נשלח מכתב לבטי רעיתו, מחבר ילדות של יצחק.

משמר הנגב 12.10

לבטי, שלום רב,

נודע לי באיחור על פטירתו של יצחק עדר ועוד יותר באיחור הגיעו לידי הדפים של "דברי הכפר" שהוקדשו לזכרו. בהתקרב יום השנה שלו, ברצוני להוסיף כמה שורות על דמותו כפי שהכרתיו בימי השואה.

ב- 1943 או ראשית 1944, בהיותי בן 15 לערך, הייתי נער שליח באותו מוסד שעבד בו יצחק, מועצת היהודים (אם היה זה כעין יודנראט או לא, נשאר את השיפוט להיסטוריה ולהיסטוריונים). תפקידי היה זהה לתפקידו במחלקת החבילות. בין שליחות אחת למשניה, עבודתנו הייתה להכין את מצרכי המזון המבוקשים ע"י האסירים במחנה המעבר, לארוז אותם ולהעמיס אותם על המשאית. בבנין, פעלו דמויות מדמויות שונות, מעסקנים שהאמינו באמת ובתמים שהם מצילים יהודים ועד לאופורטוניסטים שדאגו לעצמם ועד למנהלים יהירים מלאי חשיבות עצמית ועד לאנשי מחתרת שהשכילו לנצל את החזית של המוסד בכדי להלחם בנאצים בדרכיהם הם.

יצחק גרוסברד – כך הכרתי אותו - ואני מצאנו מקלט תרתי משמע מכל המהומה שמעלינו במרתף. היה זה מקום עבודתנו ומקדש מעט שהוא **השפיע עלי**. כנער הנתון לכל אימי התקופה וללבטים של נער מתבגר, מצאתי בו אח בוגר ודואג. הוא מבוגר ממני בשש שנים, גבוה, רזה, די חיוור, מדבר פלמית שוטפת, דומה יותר לגוי מאשר ליהודי שידע את כל הדינים. היינו מאד דיסקרטים בקשר להווה המיידית שלנו, נזהרנו, למשל, למסור כתובות מגורים. איני זוכר אם סיפר לי על הקורות אתו בראשית הכיבוש הגרמני והתנסותו בכלא הבלגי אך ידעתי שהוא בא מבית מסורתי והידיש שגורה בפיו. וכך היינו מבלים שעות במרתף האפל ויצחק פורץ בשירים בקול צלול.

לא היינו רעבים בצורה קיצונית אך טיב המזון של ימי המלחמה לא היה מלבב, ונאמר, שנחנו בתאבון גדול. בכ"ז יצחק הקפיד שלא ננצל את תפקידנו בכדי לזלול ולו קמצוץ אחד מן המצרכים שהיינו מופקדים על הכנותם. המותרות היחידים שהרשה לנו היה, ללקט פירורים. ומעשה במשלוח טונות וביסקוויטים גסים שהגיעו, כנראה, מן הצלב האדום. (היה זה כעין הד קלוש מעולם חופשי ורחוק מעבר לדמיון). עמלנו בפתירת הקופסאות גדולות המימדים והערינו את תוכן לצינצנות קטנות; את הביסקוויטים חילקנו לצרורות קטנים עטופים בניר אריזה חום ויצחק שר בידידיש במלוא הגרון: "געייען מיר ארומגענומען....". רק בתום העבודה הרשה שנגרד את דפנות הקופסאות בפירורי הביסקוויטים ואכן, עד היום, אני זוכר את המנגינה המתמזגת אצלי עם טעם הטונה והפח מהולים במתיקות הביסקוויטים.

דברנו הרבה, שוחחנו על כל העניינים שברומו של עולם ולא הייתה לו כל התנשאות כלפי. אני, שגדלתי באווירה המחשמלת של המאבק האנטי-פשיסטי וההרואיקה של מלחמת האזרחים בספרד, שמעתי אותו, פעם, מתבטא בבטוי בוטה כלפי החזית העממית.... אך הוא ידע את כל השירים של הבריגדות הבינלאומיות!

השליחויות לנמענים היו לכתובות שונות ולא נזדמן לי להתלוות אליו ברחובה של עיר, אבל יום אחד בסיום העבודה הוא הזמין אותי לסרט. לא סתם קולנוע אלא בית קולנוע במרכז בריסל ששרץ גרמנים ומשתפי הפעולה שלהם. ויצחק, בלי פחד, קנה שני כרטיסים ליציע ומיקם אותנו בין הצופים, אח קטן מלווה באחיו הגדול. הסווינו את זהותנו בטקטיקה הרווחת של קיפול מרושל, כביכול, של דש המעיל על הטלאי הצהוב ולשעה וחצי היינו קהל אנונימי שרוי באפלולית של האולם. ראשית כל צפינו בגיחוך ביומן הגרמני ואחר כך בסרט גרמני שטיב צבעיו עלה על מה שהרגיל אותנו הטכניקולור האמריקאי. כשנפרדנו, יצחק הלך כנראה לאותו בית המלון, שלימים, למדתי שהיה מתאכסן בו כשם שלא ידע במדויק היכן אני גר עם אמי ועם אחותי הגדולה. מה שלא ידעתי אז - הדבר נודע לי באיחור של שלושים שנה - הוא שיצחק חבר בחוליה לוחמת של המחתרת היהודית בתוך תנועת ההתנגדות הבלגית. והוא לא ידע שאני משתייך לתנועה חלוצית הפועלת אף היא במחתרת.

בספטמבר 1944, עם השחרור, דרכינו נפרדו. עליתי ארצה ב- 1945 וב- 1946 הייתי בין מייסדי משמר הנגב. נפגשתי פעם באקראי עם

יצחק בתל אביב, והוא סיפר לי שהוא שייך לגרעין של מושב הבונים.
שנים רבות מאוחר יותר נודע לי מאחת מתלמידותי באפעל שהוא
חבר בכפר הנשיא.
באחת מנסיעותי לגליל סרתי לכפר הנשיא. פגשתי אותו, גבוה,
סמכותי, אך בעל אותה נימה קצת מתנגנת בקולו. כבר לא הייתי
"האח הקטן של זהבה" כפי שאמר בהקבילו את פני והוא היה ליצחק
עדר, כבר לא גרוסברד. שוחחנו יותר על הווייתנו הקיבוצית משדברנו
על העבר. כעבור זמן מה הוא טרח לשלוח לי את החוברת בו הוא
מגולל את קורות חייו ומצאתי בה את התשובה לחידה שהטרידה
אותי עוד מימי הסער של שחרור בלגיה.
חברי מן המחותרת החלוצית ועוד כמה צעירים גוייסנו להבטיח
מבואות יער בקרבת בריסל, מחשש שמסתובבים בו עדיין חיילים
ואנשי ס"ס. קיבלנו רובים והדרכה חפזה בתורת הירי. לתדהמתי
גיליתי שהמדריך לא הייה אלא הבוס שלי במחלקת החבילות. עוד
יותר מתמיה היה שהרובים היו נטולי בריחים, להוציא אחד, כלומר מי
שיצא לשמירה קיבל את הבריח והאחרים התנגדרו בחפץ כבד עשוי
עץ ומתכת! את פשר המחדל גיליתי בקוראי את זכרונותיו של יצחק:
באחד הימים, יחידתו פשטה על תחנת משטרה בלגית בכדי להצטייד
בנשק, ההתנגדות הייתה מועטה, אם לא סמלית, ואכן היבול היה
ראוי: כתריסר רובים, אלא שמפקד התחנה התחכם ודאג לפרק מהם
את הבריחים ולהחביא אותם במקום מבטחים.

שמואל בונים
משמר הנגב